

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Ministeriö tai valvontaviranomainen

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Lupa- ja valvontavirasto pitää esitysluonnosta kokonaisuudessaan osittain kannatettavana. Kyseessä on sosiaalihuollon rakenteellinen uudistaminen. Kannatettavana esitysluonnosta voidaan pitää siitä näkökulmasta, kun sillä tavoitellaan asiakkaiden tukemista riittävällä tavalla mahdollisimman varhain siten, että vältetään tarve sekä yksilöiden että talouden kannalta raskaampien palvelujen käyttämiselle. Kannatettavaa on tavoite ohjata sosiaalihuollon toimintaa nykyistä vahvemmin asiakaslähtöisesti ja tavoitteellisesti oikea aikaiseen tuen tarpeiden tunnistamiseen, niihin vastaamiseen sekä vaikuttavuuden arviointiin. Kannatettavaa on tarkoitus vahvistaa asiakkaan omaa vastuuta ja omaehtoista toimintaa tukemalla tarvittaessa asiakasta sekä vahvistaa asiakkaan oman elämän hallintaa ja perusoikeuksien toteutumista.

Esitysluonnosta ei voida pitää kannatettavana siltä osin, että siihen on sisäänrakennettuna sosiaalihuollon asiakkaiden palveluja mahdollisesti heikentäviä asioita, jotka voivat realisoitua, ellei hyvinvointialueilla muun muassa huolehdita lain muutosten asianmukaisesta toimeenpanosta. Palvelujen sisältöön ei sinänsä ehdoteta laaja-alaisia muutoksia. Ehdotetut muutokset ovat luonteeltaan sellaisia, että lakimuutosten toimeenpanon onnistumiseksi hyvinvointialueille tulee lain hyväksymisen jälkeen varata riittävästi aikaa suunnitella ja toteuttaa hallitusti rakenteelliset muutokset kuten

esimerkiksi lapsiperheiden palvelujen uudelleen suunnittelu ja järjestäminen.

Sinänsä on kannatettavaa, että hyvinvointialueille annetaan harkintavaltaa palvelujen toteuttamiseen alueellinen tilanne huomioiden. Väljyys kuitenkin voi heikentää tätä tavoitetta ja eriyttää alueiden palvelutasoa toisistaan. Lupa- ja valvontavirasto katsoo, että ehdotus on kuitenkin ristiriidassa suhteessa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain (612/2021) 1 ja 4 §:ssä sekä hyvinvointialueesta annetun lain (611/2021) 7 §:ssä sanottuun nähden muun muassa niiltä osin kuin hyvinvointialueiden tulee varmistaa yhdenvertaiset palvelut koko maassa ja yhdenvertaisen saatavuuden.

Sääntelyn väljentyminen myötä kasvaa riski sille, että tulkinnat lain sisällöstä voivat erota merkittävästikin eri alueiden välillä. Myös valvontaviranomaiselle syntyy haasteita arvioida jälkikäteen toiminnan asianmukaisuutta väljästä sääntelystä johtuvista syistä. Väljät säännökset voivat johtaa siihen, että palveluja saavat/ käyttävät asiakkaat ovat eriarvoisessa asemassa muun muassa asumispaikkansa perusteella, ja oikeus yhdenvertaisiin palveluihin ei toteudu. Muutosten toteutuessa myös neuvonta- ja tulkintatarve lisääntyy niin hyvinvointialueilla kuin muilla Lupa- ja valvontaviraston asiakkailla.

Nyt esitettävien lakimuutosten toimeenpanon tukeminen edellyttää edellä todetuista syistä ajantasaisista vahvaa valtakunnallista ohjausta. Esitysluonnoksessa todetaankin, että lain tulkinta ja erilaiset soveltamisen kysymykset edellyttävät kansallisen tason ohjausta. Lupa- ja valvontavirasto katsoo, että yhteisen tulkintakehikon muodostaminen ennen lain voimaantuloa edistäisi onnistunutta lain toimeenpanoa.

Esitysluonnoksen mukaan toimeenpano edellyttäisi lisääntyvää työtä ministeriössä ja sen ministeriön alaisissa laitoksissa, erityisesti Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselle (THL) ja Lupa- ja valvontavirastolle. Puutteena voidaan todeta, että esitysluonnoksessa ei määritellä tarkemmin lain toimeenpanoon liittyvän työn sisältöä tai sen edellyttämää

työpanosta. Esitysluonnoksen vaikutuksia ja merkitystä Lupa- ja valvontaviraston toimintaan ei siten näiltä osin voida tässä vaiheessa arvioida.

Esitysluonnoksessa todetaan, että lain toimeenpanon seurantaan tullaan valmistelemaan. Lupa- ja valvontavirasto katsoo, että myös seurannan suunnittelu on kiinteä osa lain valmistelua ja se tulisi suunnitella lain valmistelun yhteydessä. Seurannan suunnittelu osana lain valmistelua voi parhaassa tapauksessa konkretisoida ja täsmentää säännöksiä toimivammiksi.

Esitysluonnokseen sisältyy muutosten voimaantuloon liittyen useita siirtymäsäännöksiä koskien muun ohessa päätösten ja aktivointisuunnitelmien voimassaoloa. Luonnoksessa

ehdotetaan muutoksia sosiaalipalveluihin, kuten palvelujen korvautumista tai poistoa. Esitetyt muutokset koskevat siten myös yksityisiä palvelujen tuottajia. Esitysluonnoksessa asiaa ei ole huomioitu esittämällä esimerkiksi siirtymäaika valvontalain mukaisiin rekisteröinteihin sellaisille palveluille, joita nyt muun muassa ehdotetaan muutettavaksi, poistettavaksi tai jotka tulevat uutena rekisteröintivelvollisuuden piiriin. Ehdotetut muutokset edellyttävät palveluntuottajarekisteri Soteriin laajamittaisia palveluluokitusten päivityksiä sekä olemassa olevien rekisterimerkintöjen muutoksia ja poistoja. Kyse on erittäin isosta muutoksesta, jossa palveluluokkia poistuu, yhdistyy ja muodostuu uusia. Tämän vuoksi Soterin tiedot täytyy päivittää vastaamaan voimassa olevaa sääntelyä. Muutokset edellyttävät riittävää aikaa suunnittelulle ja toteutukselle.

Soteri-rekisterin päivittämisen lisäksi Lupa- ja valvontavirastolle aiheutunee merkittävää henkilöstön lisäresursointitarvetta muutosten voimaantullessa erityisesti rekisterimerkintöjen päivitysten sekä uusien muutos- ja täydennyshakemusten ja ilmoitusten vuoksi. Ilman erillistä resursointia on olemassa merkittävä riski käsittelyruuhkien syntyemisestä ja rekisteröintiviiveistä, joilla on suora vaikutus palveluntuottajien toimintaedellytyksiin. Riittävä siirtymäaika / lain voimaantuloajassa toimeenpanoajan huomioiminen mahdollistaa sen, ettei muutos lisää merkittävästi palveluntuottajien ja valvontaviraston hallinnollista työtä, palveluntuottajalle rekisteröinnin muutosmenettelyä aiheutuvia kustannuksia ja toteutuu hallitusti.

Lupa- ja valvontavirasto esittää, että luonnoksessa esitettyä lakimuutosten voimaantuloa arvioitaisiin huomioiden, että rakenteellisten muutosten suunnitteluun ja toteuttamiseen myös hyvinvointialueilla tarvitaan aikaa. Lisäksi muutoksen voimaantulo kalenterivuoden alusta lukien mahdollistaa edellisen kalenterivuoden 'tilinpäätöksen tekemisen' myös toiminnallisten tietojen osalta. Liian kireä aikataulu voi vaarantaa toiminnan jatkuvuuden ja lakimuutosten toimeenpanon onnistumisen.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Lupa- ja valvontavirasto katsoo, että ehdotukset vastaavat osittain esityksen tavoitteita. Tavoitteisiin vastaaminen riippuu vahvasti hyvinvointialueiden toimeenpanosta ja resurssien siirtämisestä varhaisempaan tukeen ja palveluihin sekä talouden reunaehdoista.

Lakiesitysluonnos korostaa sosiaalityön ja -ohjauksen roolia kasvattaen sen merkitystä entisestään. Tavoitteena on, että em. tehtäviä tehokkaasti toteuttamalla muun muassa asiakkaalle ei tarvitse aiempaan useammin järjestää sosiaalipalveluja, vaan hänelle tueksi riittää sosiaalityö tai -ohjaus, jota toteutetaan tosiasiallisena hallintotoimintana. Tavoitteen toteutuminen edellyttää Lupa- ja valvontaviraston näkemyksen mukaan sosiaalihuollon koulutettuja ja osaavia ammattilaisia, mikä esityksessä on huomioitu edellyttämällä työtä tekevän olemaan sosiaalihuollon ammattihenkilölaissa tarkoitettu ammattihenkilö. Lisäksi se edellyttää sosiaalihuollon ammattihenkilöiden ohella heidän työtään tukevaa avustavaa resurssia, jotta ammattihenkilöillä on edellytykset tehdä tarvittaessa tiivistä asiakastyötä ja luoda luottamuksellisia asiakassuhteita. Tehtävien sisällöllistä eroa on kuvattu ottamatta tarkemmin kantaa suoraan tehtävän edellyttämään koulutustaustaan. Tämä voi aiheuttaa eroavaisuutta eri alueilla. Lisäksi pahimmassa tapauksessa esimerkiksi säästöpaineeet voivat johtaa siihen, että epätarkoituksenmukainen sosiaalihuollon ammattihenkilö hoitaa tehtävää. Sosiaalityöntekijän erityisistä tehtävistä on erillinen säännösehdotus.

Mikäli tehtävissä toimii tilapäisesti sosiaalihuollon ammattihenkilöitä, asettaa se vaatimuksia näiden henkilöiden riittävälle töihin perehdyttämiselle, ohjaukselle, valvonnalle sekä tarvittaessa laillistetun ammattihenkilön toteuttamalle tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivan henkilön johdolle. Hyvinvointialueita koskevien valvontahavaintojen perusteella tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä toimivien henkilöiden johdon ja valvonnan järjestämisessä on ollut puutteita. Koska tehtäviä voivat hoitaa tilapäisesti tehtävissä toimivat henkilöt, hyvinvointialueen velvollisuutena on varmistaa riittävä osaaminen ja valvoa, että tehtävät suoritetaan lainmukaisesti.

Tilapäisesti sosiaalihuollon ammattihenkilön tehtävissä toimivien käyttäminen johtaa väistämättä työntekijöiden vaihtuvuuteen ja voi vaikuttaa asiakkaan saamaan palveluun ja palvelun laatuun. Lain toimeenpanossa tulee kiinnittää erityistä huomiota työntekijöiden osaamiseen ja asiantuntemukseen ja sen varmistamiseen ensisijaisesti omavalvonnallisesti.

Muutosehdotusten taustalla on taloudellisena tavoitteena menokasvun hillitseminen. Säästötavoite vuonna 2027 on 50 milj. euroa ja 2028 100 milj. euroa. Säästötavoite on suuri. Herää kysymys, onko säästötavoite realistinen, miten säästötavoitteet tulevat vaikuttamaan palvelujen sisältöön ja mahdollistavatko ne muutosesityksen mukaisen rakenteellisen muutoksen.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Lupa- ja valvontavirasto katsoo, että pykäläesitys 5 a § on osittain kannatettava. Erityistä tukea tarvitsevan henkilön yleistä määritelmää ehdotetaan muutettavaksi aiemmasta. Määritelmässä ei enää viitata terveystalouden hakemiseen liittyviin ongelmiin eikä mainita terveystaloudellisia syitä, usean yhtäaikaisen tuen tarvetta eikä muuta vastaavaa syytä. Sinänsä lakiehdotusluonnoksessa on hyvin määritelty, mitä erityisen tuen tarpeessa olevalla asiakkaalla tarkoitetaan. Säännös on yleisluonteinen eikä se täsmällisemmin määritä millaisesta/ minkä tasoisesta 'sosiaalihuollon saamiseen ja käyttämiseen' liittyvästä vaarantumisesta voi olla kyse. On oletettavaa, että säännöksen soveltamisessa tulee olemaan edelleen vaihtelevuutta.

Esitysluonnoksessa todetaan muun muassa, että "Määritelmän mukaan lapsi voisi olla aikuisen tavoin erityisen tuen tarpeessa myös silloin, kun palvelujen saaminen ja käyttäminen voisi ilman tukea vaarantua lapsen psyykkisen, kognitiivisen tai sosiaalisen toimintakyvyn rajoitteen taikka erityisen suojelutarpeen vuoksi." Lupa- ja valvontavirasto

esittää, että perusteluissa otetaan kantaa siihen, minkälaista tukea tarkoitetaan ilmaisulla “ilman tukea” sekä sitä, kuka voi tuen antaa. Jos tuella tarkoitetaan ainoastaan viranomaisen antamaa tukea, eikä esimerkiksi huoltajan tai laillisen edustajan tai omaisen toimesta annettavaa tukea, tarkoittanee se sitä, että esimerkiksi kaikki lapset, joilla on kognitiivisen toimintakyvyn rajoite ovat erityistä tukea tarvitsevia asiakkaita.

Pykäläesitys 5 a määrittelee erityistä tukea tarvitsevan lapsen tavalla, joka jättää avoimeksi, milloin lapsi olisi ehdotetun sosiaalihuoltolain mukaisen tuen tarpeessa, mutta ei erityisen tuen tarpeessa. Määritelmää on tältä osin tarpeen täsmentää. Määritelmä erityisen tuen tarpeessa olevasta lapsesta sisältää hallituksen esitysluonnoksen perusteella ryhmän aikaisemmin lastensuojelulain mukaisessa avohuollossa olleita lapsia, joiden kohdalla on sovellettu lastensuojelulain 30 asiakkaan mitoitusta sosiaalityöntekijää kohden. Koska määritelmä erityisen tuen tarpeessa olevista lapsista sisältää myös edellä mainitun lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä olevan lapsiryhmän, on ehdotettua asiakasmäärää (47) pidettävä liian suurena. Enimmäisasiakasmäärän säätäminen 47 asiakkaaseen voi johtaa siihen, että kevyemmän tuen tarpeessa olevien lasten ja perheiden tilanteet jäävät asiakasmäärän takia liian kevyelle tuelle, eikä tavoite sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen tuen ensisijaisesta riittävydestä välttämättä toteudu. Hallituksen esitysluonnoksessa ei tuoda esiin tietoa tai arvioita niiden sosiaalihuollon lapsiasiakkaiden palvelujen käytöstä ja lukumäärästä, jotka eivät täytä erityisen tuen tarpeessa olevan lapsen määritelmää.

Lupa- ja valvontavirasto katsoo, että erityisen tärkeää on huomioida eri asiakasprosessin vaiheissa erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan tilanne ja tarpeet. Tuen tarpeen arvioivalla henkilöllä tulee olla vahva sosiaalihuollon osaaminen. Tarkoituksenmukainen tuki tarkoittaa sitä, että henkilö saa sosiaalipalvelujen lisäksi muut tarvittavat palvelut esim. terveydenhuollosta yhden luukun periaatteella. Tämän tulee koskea myös vanhusväestöä sekä mielenterveys- ja päihdeasiakkaita ja osittain myös vammaispalvelua, kun osa palveluista siirtyy sosiaalipalveluksi. Tuen tulee olla oikea-aikaista, oikeanlaista, riittävää ja

perustua asiakkaan yksilöllisiin tarpeisiin. Taloudelliset seikat eivät saa muodostua esteeksi riittävälle tuen saamiselle. Neuvontaa ja ohjausta toteutettaessa on kiinnitettävä huomioita asiakkaan etuun. Se on tärkeää huomioida kaikissa tilanteissa ja alati jatkuvien säästöpainneiden alla hyvinvointialueilla. Lisäksi hyvinvointialueella on kiinnitettävä huomioita siihen, miten eri vaihtoehdot turvaavat parhaiten asiakkaan mahdollisuudet osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissa. Asiakkaan itsemääräämisoikeutta tulee edistää ja kunnioittaa, kuten myös valinnan mahdollisuuksien edistämistä.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Lupa- ja valvontavirasto pitää erillistä hyvinvoinnin edistämistä koskevaa säännöstä kannatettavana ja tärkeänä asiana. Esitysluonnoksessa korostuu oikea-aikainen asiakkaan tuen tarpeisiin vastaaminen ja tilanteiden heikentymisen välttäminen. Toiminnan tulee suuntautua yhä enenevässä määrin ennaltaehkäisevään toimintaan ja on hyvä, että luonnoksessa korostetaan vankasti sosiaalihuollon roolia ja tehtäviä hyvinvoinnin edistämisessä. Erityisen tärkeää on tunnistaa eri väestöryhmien tarpeet ja alueelliset erot sekä poikkihallinnollisen yhteistyön tekeminen ja merkitys.

Lupa- ja valvontavirasto katsoo tärkeäksi tuoda esille kokonaisuutena asiakastilanteissa hyvinvointia uhkaavien elinolosuhteiden tunnistamisen, elämäntilanteet ja äkilliset muutokset elämäntilanteessa. Hyvinvoinnin edistämisessä on tärkeää käyttää vaikuttavia toimia hyödyntäen ammatillista asiantuntemusta ja tutkittua tietoa toimien vaikuttavuudesta.

Hyvänä Lupa- ja valvontavirasto pitää sitä, että aiemmasta poiketen pykälä kattaisi kaikki sosiaalihuollon asiakasryhmät, ja että veloitteena on yksilön kanssa tehtävän työn lisäksi poikkihallinnollinen yhteistyö alueen muiden toimijoiden kanssa laajemmalla tasolla. Valvontahavainnot osoittavat, että toimijoiden yhteistyössä on paikoin runsaasti kehitettävää.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Lupa- ja valvontavirasto viittaa jo aikaisemmin todettuun ja toteaa, että kannatettavana voidaan pitää sitä, että sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen roolia ammatillisena asiantuntijatyönä ja sosiaalihuollon ydintoimintana korostetaan ja sen sisältö määritellään. Kannatettavaa on, että sosiaalityöntekijän erityisistä tehtävistä säädetään erikseen. Aikaisemmin todettuun viitaten, puutteena voidaan pitää sitä, että asiantuntijatehtäviä ei määritellä työntekijän koulutustaustasta käsin. Se voisi selkeyttää tehtävänkuvaa ja yhdenmukaistaa hyvinvointialueiden ja Helsingin kaupungin toimintakäytäntöjä, ja siten edistää asiakkaiden yhdenvertaisuutta tuen ja palvelujen saamisessa.

Luopuminen sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen palveluluonteisuudesta tukee näkökulman muutosta. Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keskeinen asema asiakasprosessissa tulee selvemmin esiin, koska sosiaalityö ja sosiaaliohjaus katsotaan esityksessä ensisijaisiksi keinoiksi vastata asiakkaiden tuen tarpeisiin. Esitysluonnoksen perusteluissa todetaan, että olennaista on arvioida sosiaalityön ja -ohjauksen – ensisijaisuudesta huolimatta soveltuvuutta asiakkaan tuen tarpeisiin vastaamiseksi. Perustelujen mukaan tarkoitus ei ole, että sosiaalipalvelujen myöntämisen edellytys olisi se, että asiakasta olisi ensin yritetty tukea pelkällä sosiaalihuollon ammatillisella asiantuntijatyöllä.

Riskinä on, että edellä todettu ensisijaisuus voi lisätä sosiaalityöhön ja sosiaaliohjaukseen kohdistettuja odotuksia ja osaamisvaatimuksia sekä nostaa kynnystä myöntää varsinaisia sosiaalihuollon palveluja. Tämän vuoksi hyvinvointialueiden tulee huolehtia riittävästä henkilöstöresursoinnista ja työntekijöiden osaamisen varmistamisesta uusien painotusten mukaiseksi, jotta asiakkaille voidaan turvata heidän tarvitsemansa sosiaalihuolto.

Ilman koulutettuja, osaavia, kokeneita työntekijöitä lakiehdotuksen tavoitteisiin ei päästä ja tähän nähden hyvinvointialueilla on merkittävä rooli toimeenpanna nämä mahdollisesti tulevat uudet säännökset siten, että lain tavoitteet toteutuvat. Huolestuttavana skenaariona ovat tilanteet, joissa asiakkaat eivät saisi sosiaalipalveluja, mutta heitä ei tosiasiasa onnistuta auttamaan myöskään sosiaalityöllä tai -ohjauksella.

“Sosiaalihuollon, muun palvelu- ja etuusjärjestelmän sekä myös kansalaisyhteiskunnan syvällinen tunteminen on keskeinen osa sitä asiantuntemusta, jonka vuoksi asiakkaat kääntyvät sosiaalihuollon puoleen”.

Lupa- ja valvontavirasto esittää harkittavaksi, tulisiko sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen määritelmää selkeyttää entisestään ja samalla täsmentää tehtäväjakoa ja ammatillisen osaamisen merkitystä. Tärkeää on, että lakiin kirjataan ammatillisen sosiaalityön asema kokonaisuudessa osana sosiaalihuollon kokonaisuudistusta.

Sosiaaliohjaus ja sosiaalityö ovat kuuluneet valvontalain soveltamisalaan sosiaalipalveluna. Esitysluonnoksessa sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön asemaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että ne eivät jatkossa ole itsenäisiä palveluja vaan ne olisivat hyvinvointialueen sosiaalihuollon ammatillisena asiantuntijatyönä järjestämä asiakas- ja perhekohtainen sosiaalityö ja sosiaaliohjaus.

Esitysluonnoksessa ei ole otettu kantaa mahdolliseen muutokseen valvontalain näkökulmasta. Siinä jää epäselväksi, mitä käytännössä tarkoittaa sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen korvautuminen sosiaalihuollon ammatillisella asiantuntijatyöllä. Asiantuntijatyö on sisällöltään sosiaalityötä ja sosiaaliohjausta, mutta kyseessä ei ole palvelu. Asiantuntijatyön sisältö jää ylätasolle. Esitysluonnoksesta ei saa selvästi käsitystä, miten muutos vaikuttaa rekisteröinteihin. Vähintäänkin perusteluosuudessa tulee selkeyttää, onko kyseessä hyvinvointialueen tuottama asiantuntijatyö vai voiko asiantuntijatyö jossain tilanteissa tai määrin olla yksityisen palveluntuottajan antamaa palvelua. Tällä hetkellä olemassa olevia palveluja on voitu rekisteröidä yksityisten

palveluntuottajien tuottamina ja vähintäänkin perusteluissa olisi käytävä ilmi, onko näin mahdollista myös jatkossa vai ei ja jos ei, mitä jo palveluina rekisteröidyille sosiaalityölle ja -ohjaukselle tulisi tehdä. Ottaen lisäksi huomioon, että valvontalain 32 §:n 2 momentin mukaan Lupa- ja valvontavirasto valvoo sosiaali- ja terveystalouden järjestämisen ja tuottamisen lainmukaisuutta ja antaa siihen liittyvää ohjausta, jää esitysluonnoksen perusteella epäselväksi, onko Lupa- ja valvontavirastolla myöskään toimivaltaa enää valvoa kyseistä toimintaa ja riippuuko toimivalta mahdollisesti siitä, toteuttaako asiantuntijatyötä hyvinvointialue itse vai yksityinen palveluntuottaja. Lupa- ja valvontavirasto esittää, että esitysluonnoksen perusteluissa otetaan kantaa tähän. Huomioiden esitysluonnoksen 15 §:n perusteluosuudessa todettu tehtäviin liittyvä julkisen vallan käytön reunaehdot sekä valvontahavainnot siitä, että julkisen vallan käyttö ei ole aina selvä hyvinvointialueilla, on asia selkeyden vuoksi syytä kirjata myös säännösten esimerkiksi toteamalla mitkä säännökseen kirjatut tehtävät tulee hoidettavaksi virkasuhteessa.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Lasten ja perheiden auttamisen painopisteen siirtäminen sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin on kannatettava. Taloudellisen tuen järjestäminen erityistä tukea tarvitsevalle lapselle siten kuin taloudellisen tuen järjestämisestä lastensuojelun asiakkaalle avohuollon tukitoimena laissa lapsen erityisesti suojelusta säädettäisiin, on sekin kannatettava. Koska luonnoksessa todetaan, että taloudellista tukea järjestettäessä olisi otettava huomioon lapsen tuen tarpeisiin perustuva asiakassuunnitelma, on myös tästä syystä tärkeää, että erityistä tukea tarvitsevalle lapselle laaditaan aina asiakassuunnitelma.

Ehdotettu muutos yhdistää kasvatus- ja perheneuvonta, perhetyö, tehostettu perhetyö ja kotiin vietävä perhekuntoutus yhdeksi uudeksi lapsiperhepalveluksi on perustavaa laatua oleva. Muutoksella poistuisi muun muassa kasvatus- ja perheneuvola, jolla on pitkä

historia ja kehittyneet työmuodot. Esitysluonnoksessa ei tuoda esiin palvelusta itsestään lähtöisin olevia tarpeita muuttaa nykytilannetta kasvatus- ja perheneuvolapalvelun osalta. Palvelu on luonteeltaan sellainen, että siihen hakeudutaan ns. suoraan eikä sitä välttämättä mielletä sosiaalihuollon palveluksi. Yhdistäminen muihin lapsiperhepalveluihin, erityisesti sosiaalihuollon palveluna, voi jatkossa nostaa kynnystä hakeutua lapsen ja perheen tarpeen mukaisen tuen ja avun piiriin. Kyse ei ole myöskään varsinaisesta kotiin tuotetusta työmuodosta. Lupa- ja valvontavirasto katsoo, että kasvatus- ja perheneuvonnan säilymistä itsenäisenä palveluna tulee vakavasti harkita uudelleen, eikä kannata sen poistamista. Esitysluonnoksesta ei ilmene, että nykyiset kasvatus- ja perheneuvonnan palvelut sisältyisivät jäljelle jääviin palveluihin, ja olisivat perheiden käytettävissä.

Sen sijaan perhetyön, tehostetun perhetyön ja avomuotoisen kotiin vietävän perhekuntoutuksen yhdistäminen lapsiperhepalveluksi on kannatettavaa. Tämä palvelu olisikin tarkoituksenmukaista nimetä kotiin vietäväksi lapsiperhepalveluksi. Esitysluonnoksen perusteella jää epäselväksi, onko lapsiperhepalveluiden kokonaisuuteen tarkoitettu yhdistää myös sosiaalihuoltolain 18 a §:ssä määritelty lapsiperheen kotipalvelu. Tämä olisi tärkeä sisällyttää osaksi, koska se tukisi merkittäväällä tavalla tätä palvelukokonaisuutta. Lupa- ja valvontavirasto esittää harkittavaksi, tulisiko myös tukihenkilötoiminnan kuulua tähän kokonaisuuteen, koska siinäkin työskentely tapahtuu lapsen kasvuympäristössä. Tukihenkilötoimintaa ja sen asemaa on muutoinkin tarpeen täsmentää sosiaalihuoltolaissa.

Koska uudesta lapsiperhepalvelusta säättäminen on merkittävä muutos, se voi aluksi aiheuttaa hallinnollista ja organisatorista sekavuutta. Tämä vuoksi on tärkeä huolehtia lain toimeenpanoon riittävästi aikaa. Esimerkiksi tulisi säätää aiottua myöhemmästä voimaantulosta tai riittävästä siirtymäajasta, jotta uuden palvelumuodon haltuunottoon voidaan valmistautua. Lupa- ja valvontavirasto katsoo, että hyvinvointialueet tarvitsevat aikaa palvelujen sisältöjen muokkaamiseen ja selkeyttämiseen. Muussa tapauksessa

muutos tapahtuu vain ns. otsikkotasolla. Tavoitteenahan kuitenkin on löytää jokaiselle lapselle ja perheelle sen tarpeita vastaava palvelusisältö.

Taloudellisen tuen myöntämismahdollisuudesta erityistä tukea tarvitsevalle lapselle on kannatettavaa säätää sosiaalihuoltolaissa. Tämä voi selkeyttää nykyistä menettelyä. Sen sijaan välttämättömyysedellytyksen täyttymisvaatimus tuen myöntämiselle rajoittaa tuen käyttömahdollisuuksia ja voi kiristää harkintaa tuen myöntämiseen aikaisemmasta.

Mahdollistahan on edelleen myöntää taloudellista tukea myös täydentävänä tai ehkäisevänä toimeentulotukena tai muuna sosiaalihuollon palveluna, mutta tällöin säännöksen selkeyttävä tarkoitus ei välttämättä toteudu.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Tavoite selkeyttää sosiaalihuollon työllistymistä ja osallisuutta edistävien palvelujen kokonaisuutta on kannatettava. Esitysluonnoksessa määritelty 17 §:n palvelun tarkoitus ja kohderyhmä tuo voimassa olevaa sääntelyä selkeämmin kohdennuksen sosiaalihuollon palveluun.

Esitys määrärahasidonnaiseen palveluun siirtymisestä voi johtaa riittämättömään resursointiin ja palvelun kohdentamisen rajauksiin. Työkyvyn ongelmiin vastaaminen edellyttää monialaisen yhteistyön toimivia rakenteita. Hyvinvointialueilla on jo nyt ollut haasteita järjestää asiakkaiden tarpeisiin nähden riittävästi aikuissosiaalityön palvelua. Aikuissosiaalityö edellyttää erityistä osaamista ja pitkäkestoista suunnitelmallista työskentelyä muutoksen aikaansaamiseksi. Esitysluonnoksesta ei ilmene, millä keinoin varmistetaan esitetyn lakimuutoksen edellyttämä hyvinvointialueen aikuissosiaalityöhön kohdentaman resurssin riittävyys.

Esitysluonnoksessa ei ole arvioitu muutosten välillisiä taloudellisia vaikutuksia. Palvelun

riittämättömyydellä voi olla yksilön elämänlaadun ja työttömyysetuuksien sekä palveluiden mahdollisen kasvun lisäksi myös muita pitkäkestoisia taloudellisia vaikutuksia (syrjäytymisen, päihdehaittojen, rikollisuuden kustannukset). Palvelun määrärahasidonnaisuus voi vaarantaa asiakkaiden tuen tarpeen mukaisen palvelun saamisen, mikäli palvelu alibudjetoidaan. Palvelun perustuminen vapaaehtoisuuteen voi johtaa siihen, että asiakkaat, jotka kyseistä toimintakykyä ylläpitävää palvelua eniten tarvitsisivat, jäävät pois palvelun piiristä, jolloin heidän tilanteensa vaikeutuu entisestään. Tämä tulee ennen pitkää näkymään kuormituksena muissa sosiaali- ja terveystaloudellissa. Vammaisten / kehitysvammaisten osalta on kannatettavaa yksinkertaistaa nykytilaa, jossa sovellettavia pykäläitä löytyy useista eri laeista.

Lupa- ja valvontavirasto pitää tärkeänä, että vastaisuudessa asiakkaan tuen tarpeeseen vastaamisessa kiinnitetään erityistä huomioita viranomaisten yhteistyöhön ja työnjakoon.

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

Ehdotettu 22 a §

Esitysluonnoksessa ehdotetaan perheryhmäkotipalveluun samankaltaisia muutoksia kuin voimassa olevaan lastensuojelulakiin: ”Jos samassa rakennuksessa on useampi palveluyksikkö, jokaisessa on oltava vähintään kuusi hoiva-, huolenpito- ja

kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää.” Lisäksi ehdotetaan muutosta, jonka mukaan ”Jos yhdestä asuinyksiköstä koostuvaan perheryhmäkotiin on muutoin kuin tilapäisesti sijoitettu vähemmän kuin 7 lasta, laitoksessa tulee olla vähintään 6,5 hoito- ja kasvatustehtävissä toimivaa työntekijää;” Vastaava muutosehdotus on tehty nyt lausunnolla olevaan ehdotukseen Laiksi lapsen erityisestä suojelusta.

Siihen liittyen Lupa- ja valvontavirasto arvioi hallituksen esitysluonnoksessa esitetyn 6 htv:n ja 6,5 htv:n vähimmäishenkilöstömitoituksen olevan vähäinen suhteessa sijaishuollossa olevien lasten keskimääräiseen tuen tarpeeseen. Lisäksi eriyttäminen 6 htv:n ja 6,5 htv:n mitoituksiin sen perusteella, onko kyse yhden vai useamman asuinyksikön lastensuojelulaitoksesta, ei ole yhdenvertaisuuden näkökulmasta perusteltua. Usean asuinyksikön laitoksissa kukin asuinyksikkö toimii käytännössä omana kokonaisuutenaan, jolla on nimetty henkilöstö, eikä alempi vähimmäismitoitus tosiasiallisesti tuota lisäresurssia yksiköiden välillä. Kuuden htv:n mitoituksella työvuorossa on pääsääntöisesti kerrallaan vain yksi työntekijä, eikä asuinyksiköiden välinen resurssien hyödyntäminen ole käytännössä mahdollista. Näin ollen Lupa- ja valvontavirasto pitää

perusteltuna, että vähimmäismitoitus olisi 6,5 hoito- ja kasvatustehtäviin osallistuvaa työntekijää myös useamman asuinyksikön

lastensuojelulaitoksissa. Edellä todettu tulee huomioida arvioitaessa perheryhmäkodin mitoitusta.

Lupa- valvontavirasto toteaa, että ehdotetussa 22 a §:ssä käytetään palveluyksikön ja asuinyksikön käsitteitä epäselvästi. Esitysluonnoksessa viitataan asuinyksikköön, mutta sosiaalihuoltolaissa palvelun yhteydessä käytetään termiä palveluyksikkö.

Sosiaalihuoltolaki asettaa kyseisen palvelun yhteydessä muun muassa henkilöstövaatimukset palveluyksikköön asuinyksikön sijaan. Mikäli tässä yhteydessä sosiaalihuoltolaissa on ollut tarkoitus viitata esimerkiksi asuinyksikköön palveluyksikön sijaan, tulisi se korjata myös pykälätekstiin. Termistö tulisi yhdenmukaistaa tulevan lastensuojelulain kanssa. Lisäksi tulee ottaa huomioon valvontalain palveluyksikön määritelmä ja olla selvää, ovatko määritelmät yhtenevät.

Perheryhmäkotipalvelua ja lastenkotipalvelua tuottavat palveluntuottajat ovat tällä hetkellä eriarvoisessa asemassa muun ohessa toiminnan järjestämiseen liittyen, mikä voi vaikuttaa myös rekisteröinnin kustannuksiin. Perheryhmäkotipalvelua tuottava palveluntuottaja ei voi vapaasti suunnitella palveluyksikkönsä rakennetta eli järjestääkö asuinyksikkönsä palveluyksiköiksi tai palvelupisteiksi, koska 22 a §:n mukaisesti asetetaan veloitteet tietyn kokoiisiin palveluyksikköihin. Palveluyksikölle ja palvelupisteelle on eri hinnat rekisteröinnissä.

Valvontalain 4 §:n 1 momentin 5 kohdan mukaan palveluyksilöllä tarkoitetaan toiminnallista ja hallinnollisesti järjestettyä kokonaisuutta. Lupa- ja valvontaviraston käytettävissä olevien tietojen mukaan pääsääntöisesti yhdessä rakennuksessa on vain yksi palveluyksikkö, mutta se voi sisältää useita asuinyksiköitä. Siten 22 a §:n 2 momentin 2 kohdassa lienee tarkoitettu palveluyksikön sijaan asuinyksikköä tai palvelupistettä.

Esitysluonnoksen mukaan hyvinvointialueen tehtävälisäykseen lisättäisiin sieltä puuttuvat maahanmuuttajien kotoutumisen edistämisen järjestäminen sekä ihmiskaupan uhrien auttamistoimien järjestäminen. Kyseiset tehtävät kuuluvat osin hyvinvointialueen sosiaalihuollon vastuulle, ja järjestämisvastuun sisällöstä säädetään tarkemmin kotoutumisen edistämisestä annetussa laissa (681/2023) sekä kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetussa laissa (746/2011). Näitä lakeja koskevat lakiviittaukset ehdotetaan lisättäväksi momenttiin uusiksi 15 ja 16 kohdiksi. Kyseisten tehtävien laatuun tai laajuuteen ei ehdoteta tässä yhteydessä muutoksia. Kun palvelut lisätään listaukseen, selkiytyy kyseisten lakien kuuluminen soveltuvilta osin valvontalain soveltamisalaan. Nykytilanteessa kaikki kyseiset palvelut eivät ole Soteri-rekisterissä, jolloin palveluja ei voisi lain voimaantultua tuottaa ilman rekisteröintiä. Myös näiden palvelujen osalta olisi tärkeää säätää siirtymäaika, ellei asiaa muutoin voida huomioida lain voimaantuloa säädettäessä.

Ehdotettu 25 §

Lupa- ja valvontavirasto katsoo, että ns. terapiatakuuseen sisältyvien menetelmien toteuttamiseen tehdyt säädösmuutosehdotukset joustavoittavat menetelmän käyttöä erityisesti oppilashuollossa. Olennaiseksi nousee tämänkaltaisen tuen (menetelmän) tarpeen toteaminen toteutettaessa sosiaalihuoltolain mukaista työskentelyä. Ehdotetun 45 §:n muutoksen mukaan tuen antaminen on aloitettava kuukauden kuluessa siitä, kun menetelmän tarve on todettu. Selkeyden vuoksi olisi kuitenkin hyvä säätää siitä, että menetelmän käyttöönottoon liittyvä tuen tarpeen tunnistaminen ei edellytä sitä, että tunnistava työntekijä on virkasuhteessa, kuten on edellytetty varsinaisen tuen tarpeen arviointimenettelyä koskevassa 36 §:n 2 momentissa.

Esitysluonnoksen mukaan hyvinvointialue määrittelee, miten se järjestää psykososiaalista tukea. Hyvinvointialueen harkintavalta asiassa on sinänsä perusteltua. Erilaiset järjestämistavat voivat aiheuttaa haasteita asiakkaiden yhdenvertaisuudelle ja valvonnalle. Valvontaviranomaisen näkökulmasta on tärkeää ottaa huomioon ja huolehtia, että annettu

tuki on tasalaatuista ja yhdenmukaista huolimatta siitä, minkä palvelun piirissä ja missä laajuudessa sitä annetaan. Lupa- ja valvontavirasto esittää harkittavaksi, että säännökseen lisättäisi informatiivinen viittaus sote-järjestämislain 36 §:ään, mikäli säännöksellä on tarkoitettu, että menetelmän käyttö määriteltäisi osana alueiden YTA-sopimusta.

Ehdotettu 29 c §

Lupa- ja valvontavirasto pitää kannatettavana säätää lastenvalvojan tehtävistä. Ehdotettuun 29 c §:n 1 momenttiin tulee lisätä oma kohta, joka koskee elatusta koskevan

sopimuksen ja päätöksen vahvistamiseen ja ratkaisemiseen liittyviä tehtäviä. Kohta lienee epähuomiossa jäänyt pois säännösehdotuksesta, vaikka se mainitaan selvästi säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa rinnan huoltoon ja tapaamisoikeuteen sekä vanhemmuuden vahvistamiseen liittyvien tehtävien kanssa.

Lastenvalvojat voivat toimia täytäntöönpanosovittelijoina. Säännöskohtaisissa perusteluissa ei kuitenkaan mainita, että sovittelijaksi voidaan määrätä myös muu henkilö kuin lastenvalvoja. Tämän vuoksi säännöstä voidaan lukea virheellisesti siten, että tehtävä katsotaan nimenomaan lastenvalvojan tehtäväksi. Jossain tilanteissa voi olla sovittelun tavoitteen toteuttamisen kannalta perusteltua, että sovittelijana toimii lastenvalvojan sijasta joku toinen henkilö. Lupa- ja valvontavirasto katsoo, että selkeämpää voisi olla säätää, että täytäntöönpanosovittelu on yksi perheoikeudellisen palvelun muoto.

Tuomioistuinsovittelusta säädetään laissa riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa (394/2011). Samoin tältä osin voisi olla selkeämpää säätää siitä, että kyseessä on perheoikeudellisen palvelun muoto eikä lastenvalvojan nimenomainen tehtävä.

Lastenvalvojan tehtävien luettelossa tulee viitata myös sosiaalihuoltolain 27 §:n 3 momenttiin, jossa säädetään lastenvalvojan tehtävistä liittyen lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten valvontaan.

Lupa- ja valvontavirasto toteaa, että muita perheoikeudellisiksi palveluiksi määriteltyjä palveluja tai tuen muotoja voisivat olla adoptioneuvonta ja perheasiainsovittelu sekä erotilanteisiin kehitetyt erilaiset auttamismuodot. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa tuomioistuimen pyytämän selvityksen (olosuhdeselvitys) laatiminen voidaan katsoa myös perheoikeudellisten palvelujen tehtäväksi.

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Lähtökohtaisesti ehdotukset lakimuutokseen on esitetty selkeästi ja huomioiden henkilön koko prosessi aina yhteydenotosta sosiaalihuoltoon sekä tuen ja tarpeen arviointiin.

Lakimuutosehdotuksessa sinänsä tulee esille koko prosessin uudelleen kuvaus ja myös asiakkaan oma vastuu asioista huomioiden erityisen tuen tarpeessa olevat asiakkaat. Tässä korostuu myös yhteistyön merkitys eri toimijoiden kesken sekä sosiaalihuollosta vastaavan viranhaltijan merkitys ja osaaminen kokonaisuutta tarkasteltaessa.

Hallituksen esitysluonnoksen 2 luvussa tarkoitetun neuvonnan ja ohjauksen suhdetta 3 luvussa tarkoitettuihin sosiaalihuollon ammatilliseen asiantuntijatyöhön ja sosiaalipalveluihin on kuitenkin syytä tarkentaa. Neuvonnan ja ohjauksen henkilöstörakenne ei edellytä kaikkien työntekijöiden olevan sosiaalihuollon ammattihenkilöitä, vaikka luonnoksessa todetaankin, että siellä olisi tarkoituksenmukaista olla mukana virkasuhteessa toimivia sosiaalihuollon ammattihenkilöitä, koska siellä muun muassa voitaisiin tarvittaessa tehdä asiakkaalle hallintopäätöksiä palveluista ja arvioida asiakkaiden tuen tarpeita. Luvun 3 tavoitteena on toisaalta laadukkaalla sosiaalityöllä ja ohjauksella pyrkiä auttamaan asiakkaita aiempaa enemmän, ja näin myös karsia asiakkaille tehtäviä palvelupäätöksiä. Onko mahdollista, että 3 luvussa sosiaalityölle ja ohjaukselle asetetut tavoitteet voivat jäädä saavuttamatta, jos 2 luvussa säädetyt

neuvonnan ja ohjauksen yhteydessä tehdään asiakkaan tuen tarpeen arviointia ja palvelupäätöksiä, käytännössä kevyemmillä osaamis- ja koulutusvaatimuksilla. Tavoitteena 2 luvun mukaisissa tehtävissä tullee olla yhtenevästi 3 luvussa esitetyn kanssa pyrkiä auttamaan asiakasta niin, ettei asiakkaalle myönnetä tarpeettomasti sosiaalipalveluja, jos hän on muulla tavoin sosiaalihuollon keinoin autettavissa. Jos sosiaalihuollon neuvonnan ja ohjauksen suhde sosiaalihuollon ammatillisen asiantuntijatyön tehtäviin on epäselvä, asettaa se oman haasteensa näiden tehtävien omavalvonnalle hyvinvointialueella, mutta myös valvontaviranomaisen valvonnalle.

Kannattavana voidaan pitää, että sosiaalihuoltoasian vireilletulon tavoista säädetään aiempaa täsmällisemmin. Esitysluonnoksen mukaan sosiaalihuollon asian vireilletulo ei aloita sosiaalihuollon asiakkuutta vaan käynnistää vaiheen, jossa voidaan antaa ohjausta ja neuvontaa sekä tehdään ns. ensivaiheen arvio. Lisäksi tulee arvioida mahdollinen kiireellisen tuen tarve. Asiakkuuden alkamisen kytkeminen vasta varsinaiseen tuen tarpeen arvioinnin aloittamiseen tai palveluiden myöntämiseen voi hämärtää asiakkaalle hänen oikeudellista asemaansa asioinnin alkuvaiheessa. Tämä on myös ristiriidassa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 3 §:n määritelmän kanssa, jonka mukaan asiakkaalla tarkoitetaan sosiaalihuoltoon hakevaa tai käyttävää henkilöä. Tämän vuoksi olisi tarpeen arvioida uudelleen asiakkuuden alkamien ajankohtaa. Mikäli se ehdotetulla tavalla myöhentyy, tulisi siihen olla riittävät perustelut.

Ottaen huomioon samanaikaisen lastensuojelulain uudistusta koskevan esityksen, lastensuojeluilmoitusta koskevan lainkohdan siirtäminen sosiaalihuoltolakiin on luontevaa. Tämä edellyttää kuitenkin huolehtimista siitä, että lastensuojeluilmoituksia käsittelevillä henkilöillä on riittävä osaaminen arvioida lastensuojelun tarvetta ja erityisesti kiireellisten toimenpiteiden tarvetta. Riittävästä lastensuojeluosaamisesta tulee huolehtia myös niissä tilanteissa, kun on kyse esimerkiksi 35 §:n mukaisesta ilmoituksesta.

Lupa- ja valvontavirasto pitää kannatettavana säännöstä, jonka mukaan henkilöllä tai

hänen laillisella edustajallaan on oikeus henkilökohtaiseen keskusteluun viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireilletulosta. Tämä voinee toteutua jo ns. ensivaiheen aikana tai asiaa vireille pantaessa ottamalla yhteyttä (yhteydenotto). Henkilön tulee kuitenkin aina tietää, että kyseessä on lain 35 c §:n mukainen henkilökohtainen keskustelu. Tämä oikeuden toteutuminen edellyttää jatkuvaa omavalvonnallista seurantaa.

Lupa- ja valvontavirasto pitää kannatettavana myös sitä, että huomiota kiinnitetään nimenomaan tuen tarpeen arviointiin. Esityksessä ei säädetä tuen tarpeen aloittamisesta tehtävästä ratkaisusta. Kuitenkin tuen tarpeen arvioimisen aloittaminen on asetettu yhdeksi asiakkuuden aloittamisen perusteeksi. Tältä osin prosessi jää epäselväksi ja edellyttää täsmennystä.

Voimassa olevassa sosiaalihuoltolaissa säädetään erityistä tukea tarvitsevan lapsen palvelutarpeen arvioinnin aloittamisen sekä valmistumisen määräajoista. Vastaavat säännökset ovat nykyisen lastensuojelulain 26 §:ssä. Lisäksi tulee arvioida lastensuojelun tarve. Näiden määräaikojen toteutumista on seurattu THL:n kyselyillä kaksi kertaa vuodessa. Nyt lausuttavana olevassa ehdotuksessa tämä velvoite poistuu. Tilalle tulee henkilölle oikeus keskusteluun viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä. Tämän velvoitteen toteutumisen seurantaan ei kuitenkaan ole ehdotettu nykyistä vastaavaa THL:n seurantaa. Esitysluonnoksessa ei oteta kantaa, onko tarkoitus jatkossa, että käsittelyajan lainmukainen toteutus ja seurata jäävät hyvinvointialueen omavalvonnan varaan eikä tietoa asiasta valtakunnallisesti kerätä. Tilanne poikkeaisi näiltä osin vastaavasta terveydenhuollon hoitoon pääsyn seurannasta, ellei myös sen osalta ole tarkoitus muuttaa asiaa. Asiakkaan oikeuksien toteutumisen valvomiseksi, määräaikojen toteutumisen seuranta vähintään kerran vuodessa voisi olla edelleen perusteltua. Valvontahavaintojen perusteella valvontaviranomaisten valvontatoimilla näyttäisi olleen käsittelyaikojen toteutumiseen positiivista vaikutusta. Ottaen huomioon havainnot valtakunnallisesta tietoperustasta, Lupa- ja valvontavirasto esittää, että asia harkitaan näiltä osin uudelleen.

Sosiaalihuoltolaissa on säädetty palvelutarpeen arvioinnin valmistumisesta kolmen kuukauden määräajassa asian vireilletulosta. Esityksen mukaan tämä velvoite poistuu, ja korvautuu sillä, että arviointi tapahtuu osana sosiaalihuollon ammatillista asiantuntijatyötä ja tuen tarpeisiin voidaan joustavasti vastata. Tarkoituksena on, että sosiaalihuoltolain 45 §:n mukainen asiakkaan oikeus saada ja viranomaisen velvoite tehdä ja toimeenpanna kirjallinen päätös sosiaalipalvelujen järjestämisestä olisi riittävä aikaraja asian käsittelylle. Aika voisi olla pidempi laissa tarkemmin kuvatuissa tilanteissa. Esitettyä muutosta on esitysluonnoksessa perusteltu muun muassa sillä, että palvelutarpeen arviointi on saanut liian ison roolin ja se tehdään liian laajana sitoen ammattihenkilön työaikaa ja avun saamista. Määräaikavelvoite sinällään koko asian käsittelylle säilyisi 45 §:n nojalla. Erillisen velvoitteen poistuminen voi hämmentää ja johtaa siihen, ettei määräaika edelleenkään toteudu. Riskinä on, että määräaikavelvoitteen poistuminen johtaa siihen, että tuen tarpeen arviointiprosessi pitkittyy erilaisista syistä, esimerkiksi henkilöstöressurssin vähäisyyden tai työntekijän liian suuren työkuorman vuoksi. Tämä voi johtaa siihen, että asiakkaat eivät saa tarvitsemaansa palvelua yhdenvertaisesti ja oikea-aikaisesti, koska arvioinnin toteuttaminen kestää kauan. Esitysluonnoksessa ei ole otettu kantaa, onko ylipäätään tarkoitus, että asiaa (asian käsittelyprosessia) seurattaisiin tai tarvittaessa ryhdyttäisiin toimenpiteisiin muutoin kuin hyvinvointialueen ja Helsingin kaupungin toimesta. On oletettavaa, että hyvinvointialue seuraa muun muassa johtamisen tueksi lakisääteisen määräajan toteutumista ja puuttuu tarvittaessa asiaan omavalvonnallisin keinoin.

Lupa- ja valvontavirasto katsoo, että erityistä tukea tarvitsevan lapsen tuen tarpeen arvioinnin tulisi olla laillistetun sosiaalityöntekijän tehtävä ja sosiaalityöntekijällä voisi olla käytössään muun laillistetun sosiaalihuollon ammattihenkilön tuki. Tällöin säännös olisi yhdenmukainen erityistä tukea tarvitsevan lapsen omatyöntekijästä tehdyn ehdotuksen kanssa ja tukisi näin jatkuvuuden toteutumista lapsen asiakkuuden aikana.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Asiakassuunnitelmaa koskeva ehdotettu muotoilu jättää hyvinvointialueelle laajan harkintavallan arvioida, missä tilanteissa asiakassuunnitelma tulee laatia. Tämä voi johtaa epäyhtenäisiin käytäntöihin hyvinvointialueiden välillä. Asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta ehdotus on ongelmallinen, koska ilman kirjattua asiakassuunnitelmaa asiakkaalla ei ole käytännössä tosiasiallisia edellytyksiä arvioida, mitä palveluja hänelle on tarkoitus järjestää, millä aikataululla ja millä perustein. Asian jälkikäteinen arviointi valvontaviraston näkökulmastakin voi vaikeutua tai jopa estyä. Asiakassuunnitelma on keskeinen palvelujen suunnittelun työväline. Selkeä pääsääntö asiakassuunnitelman laatimisesta vahvistaisi asiakkaan oikeusturvaa ja sääntelyn tehokasta valvottavuutta. Asiakassuunnitelman laatimisvelvollisuus tukee sitä, että esimerkiksi sosiaalityö on suunnitelmallista ja tavoitteellista. Esimerkiksi kanteluissa voi tulla ilmi, että työskentely on asiakkaan näkökulmasta poukkoilevaa, epäselvää tai päämäärätöntä. Valvontaviraston näkökulmasta kantelukäsittelyssä tilanteesta saa kiinni juuri sitä kautta, onko esimerkiksi asiakassuunnitelmat laadittu asianmukaisesti. Monessa tilanteessa näin ei ole, ja sen takia työskentely asiakkaan kanssa on epäselvää ja suunnittelematonta. Valvontahavaintona on, että tällä hetkelläkään asiakassuunnitelmia ei aina laadita edes sellaisissa tilanteissa, joissa se olisi ehdottoman tärkeää. Riskinä on, että ehdotettu sääntely johtaa siihen, että niitä laaditaan vielä heikommin, ja asiakkaiden oikeusturva voi vaarantua.

Lupa- ja valvontavirasto pitää ristiriitaisena 39 §:n 3 momentin pykälän sisällön kanssa sen perusteluihin kirjattua: ”Erytystä tukea tarvitsevalle asiakkaalle olisi aina laadittava asiakassuunnitelma.” Samassa kappaleessa todetaan kuitenkin (vastaten pykälään kirjattua) että ”suunnitelma voidaan jättää laatimatta, jos kyseessä on tilapäinen tuen tarve tai jos sen laatiminen on muutoin ilmeisen tarpeetonta.” Perustelujen tulee vastata lain sanamuotoa ja niitä tulee tästä syystä korjata.

Ilmeisesti erityisen tuen tarpeessa olevalle lapselle voidaan jättää asiakassuunnitelma laatimatta pykälässä säädetyillä perusteilla, vaikka kuitenkin pykälässä samassa säädetään, että lapselle (mahdollisesti) laadittua asiakassuunnitelmaa on tarkistettava tarvittaessa ja vähintään kerran vuodessa. Ehdotus heikentää lapsen oikeutta asiakassuunnitelmaan lapsen edun vastaisesti. Erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tulisi aina laatia asiakassuunnitelma. Siirrettäessä säännöksiä lastensuojelulaista sosiaalihuoltolakiin ei lähtökohtaisesti tule heikentää lasten mahdollisuutta saada tarvitsemiaan sosiaalityötä, tilanteensa säännöllistä arviointia ja sosiaalipalveluja. Näiltä osin ehdotusta on syytä tarkentaa.

Esitysluonnoksessa on lähtökohtaisesti otettu huomioon tilanne asiakaslähtöisesti ja korostetaan omatyöntekijän merkitystä kokonaisuus huomioiden. Omatyöntekijän ammatillisuutta ja osaamista tulee korostaa entisestään ja sitä, että asiakassuunnitelman tulee olla ajantasainen ja päivitetty huomioiden asiakkaan yksilölliset tarpeet ja tilanne. Tärkeää on, että heillä, joilla tarve on ilmeinen, olisi nimetty omatyöntekijä. Jos omatyöntekijää ei nimetä asiakas voi joutua tilanteeseen, jossa kenelläkään ei ole kokonaiskäsitystä asiakkaan palvelujen tarpeesta tai niiden seurannasta.

Hyvinvointialueelle jätetään laajasti harkintavaltaa myös omatyöntekijän nimeämisessä, ja tämä voi johtaa erilaisiin käytäntöihin hyvinvointialueiden välillä. Ehdotettu sääntely heikentää laillisuusvalvonnan edellytyksiä. Sen jälkikäteinen arviointi, olisiko asiakkaalle tullut nimetä omatyöntekijä, voi olla käytännössä vaikeaa. Esitysluonnos on tulkinnanvarainen ja näiltä osin esitystä esitetään täsmennettäväksi. Esitysluonnoksen riskinä on, että omatyöntekijää ei nimetä tilanteessa, joissa se on asiakkaan tuen tarpeisiin vastaamiseksi tarpeellista. Erityistä tukea tarvitsevalle lapselle tulisi nimetä omatyöntekijä, jonka tulee olla laillistettu sosiaalityöntekijä.

Esitysluonnoksen perustelujen mukaan omatyöntekijä on virkasuhteessa, olipa kyse sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöstä. Lupa- ja valvontavirasto katsoo, että

tämä on syytä täsmentää säännöstekstiin siten, että siitä selvästi ilmenee, että se koskee myös terveydenhuollon ammattihenkilöitä.

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus (47) on korkea suhteessa siihen, mitä esityksessä toisaalla todetaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen määritelmästä, sosiaaliohjauksen ja sosiaalityön ensisijaisesta asemasta sekä tavoitteesta vastata erityistä tukea tarvitsevan lapsen tuen tarpeisiin ensisijaisesti sosiaalihuoltolain perusteella. Lupa- ja valvontavirasto katsoo, että asiakasmitoitus (47), erityistä tukea tarvitsevaa lasta ja lapsen perhettä, tarkoittaa laskennallisesti noin kolme tuntia työaikaa per lapsi ja perhe kuukaudessa. Määritelmä kattaa ison joukon lapsia, jotka ovat tähän saakka olleet lastensuojelun avohuollon tukitoimien piirissä ja voivat olla monenlaisen tuen tarpeessa. Lapsiperheiden palveluissa työskennellään käytännössä koko perheen kanssa, vaikka vain lapsi kirjataan asiakkaaksi.

Hallituksen esitysluonnoksessa viitataan tutkimuskirjallisuuteen, jossa tunnistetaan tekijöitä, jotka voivat vaikeuttaa laadukkaan työn toteutusta. Korkea asiakasmäärä on tunnistettu yhdeksi riskitekijäksi. Esitysluonnoksessa myös todetaan, että neljänkymmenenseitsemän lapsen määrää voidaan pitkää kansainvälisesti verrattain korkeana erityisen tuen lasten sosiaalityöhön. Kun suhteutetaan ehdotettua enimmäisasiakasmäärää esityksen 15 §:n mukaiseen sosiaalihuollon ammatillisen asiantuntijatyön sisältövaatimukseen, voidaan todeta, että asiakasmäärää koskeva säännös on epärealistinen ja heikentää merkittävästi esityksen sinänsä hyviä tavoitteita. Lupa- ja valvontavirasto esittää, että enimmäisasiakasmäärää alennetaan nyt ehdotetusta.

Esitysluonnoksen perusteella jää epäselväksi, miten asiakkaiden enimmäismäärässä tulisi ottaa sosiaalityöntekijän mahdolliset muut tehtävät huomioon. Tai miten huomioidaan, jos

sosiaalityöntekijä tekee osapäivätyötä tai lyhennettyä työaika. Ehdotuksessa pykälän perusteluiksi todetaan: ”Säännöksen tarkoituksena olisi varmistaa erityistä tukea tarvitsevien lasten omatyöntekijöille paremmat mahdollisuudet työskennellä lapsen ja hänen perheensä kanssa ja tätä kautta varmistaa lapsen edun toteutumista. Sen lisäksi mitoituksen tavoitteena olisi vaikuttaa sosiaalityöntekijän työmäärään ja työn hallittavuuteen. Mitoituksella tavoiteltaisiin tätä kautta myös sosiaalityöntekijöiden hyvinvoinnin tukemista.” Sosiaalityöntekijän muilla tehtävillä / erityistä tukea tarvitsevien lasten omatyöntekijän tehtäviin tosiasiallisesti käytettävissä olevalla työajalla on merkitystä, jos ja kun arvioidaan, kuinka monta lasta työntekijän vastuulla voi tosiasiasa enimmillään olla. Lupa- ja valvontavirasto esittää kirjattavaksi esitysluonnoksen perusteluihin esimerkkejä enimmäismitoituksen alentamisesta tarvittaessa tapauskohtaisesti, kun mitoituksesta ylöspäin ’joustamisesta’ on kuitenkin annettu esimerkki: ”Säännöksessä asetettu asiakasmitoitus ei estäisi poikkeamista säädetystä enimmäisasiakasmäärästä tilanteissa, joissa poikkeaminen olisi välttämätöntä lapsen edun turvaamiseksi. Tällaisia tilanteita voisivat olla erityisesti sisarusten asioiden keskittäminen samalle omatyöntekijälle.” Sosiaalityöntekijän enimmäisasiakasmäärä on arvioitava työntekijäkohtaisesti ja tarvittaessa sitä on alennettava.

Esitysluonnoksessa ei ole otettu kantaa, onko tarkoitus näiltä osin valtakunnallisesti seurata tilanteen kehittymistä samoin kuin nyt seurataan lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän asiakasmitoitusta. Mikäli aikaisempaa asiakasmitoitusta on jatkossakin tarkoitus seurata, Lupa- ja valvontavirasto katsoo, että myös tämän mitoituksen toteutumista tulisi seurata THL:n toimesta ja asiasta tulisi säätää laissa.

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

Ehdotus 35 b §

Esitysluonnokseen on siirretty lastensuojelulaista säännös ilmoittaa poliisille lapsen kohdistuneesta rikoksesta. Säännöksessä viitataan ilmoitusvelvollisiin henkilö-termillä, mutta ilmoitusvelvolliset ovat vain harvoin nimetty henkilöiksi. Lupa- ja valvontavirasto esittää selkeyden vuoksi harkittavaksi termin muuttamista. Sopiva korvaava termi voisi olla

taho.

Ehdotus 35 c §

Esitysluonnoksen 35 c §:n osalta tarkennettavaksi vähintäänkin perusteluosuudessa, mitä 'viipymättä' tässä tarkoittaa. Tarkoittaako se esimerkiksi sitä, että yhteys tulee saada saman päivän aikana. Kirjausvelvollisuus todetaan vain perusteluosuudessa, mistä syystä Lupa- ja valvontavirasto esittää – aikaisemmin todettuun viitaten – harkittavaksi sen nostamista säännöstasolle selkeyttämään tilannetta.

Ehdotukset 35 § ja 40 a §

Lupa- ja valvontavirasto esittää harkittavaksi, että säännösehdoitusten sanamuotoja yhdenmukaistetaan niiltä osin kuin asia koskee ilmoitusvelvollisuutta ehdotuksissa 35 § ja 40 a §, ja niissä erityisesti kohtaa, jossa ilmoituksen kohteen suostumusta ei saada.

Ehdotus 40 a §

Terveystenhoitoon tehtävä ilmoitus asiakkaan tuen tarpeesta on kannatettava muutosehdotus, joka yhtenäistää sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädäntöä sekä käytäntöjä.

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Lupa- ja valvontavirasto pitää kannatettavana, että sosiaalityöntekijän erityisistä velvollisuuksista säädetään. Tässä kohden on määritelty selkeästi se, mihin tehtäviin tarvitaan sosiaalityöntekijän ammatillinen koulutus ja osaaminen, vaikkei tyhjentyvän luettelon tekeminen tehtävistä olekaan mahdollista. Esitysluonnoksesta ei ilmene, kuka päättää/kuka arvioi, mikä tilanne vaatii sosiaalityön ammatillista osaamista. Näiltä osin ehdotus tarvitsee selkeyttämistä, etteivät käytännöt eroa hyvinvointialueilla. Tärkeää on olla yhteneväiset linjaukset. Sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät edellyttävät tekijältään

kykyä tehdä vaativaa ammatillista ja eettistä harkintaa koskevia päätöksiä ja toimenpiteitä (asiakkaan itsemääräämisoikeus). Kykyä johtaa ja koordinoida vaativaa monialaista yhteistyötä, omata erityistä sosiaali oikeudellista osaamista, kykyä soveltaa tutkimuksellista ja kokemuksellista tietopohjaa tai rakenteellista näkökulmaa. Kykyä vastata asiakastilanteista tai asiakkuuksista, joissa asiakas on suojelun tarpeessa. Osaamista vastata tilanteista tai asiakkuuksista, joissa asiakas saa paljon tai erityisen vaativia palveluja tai joissa asiakkaalla on erityisen haasteellinen elämäntilanne tai olosuhteet ja ylipäättään kykyä koordinoida, yhteensovittaa sisältöjä ja prosesseja sekä johtaa itsenäisesti ja vastuullisesti kokonaisuuksia.

Sosiaalityöntekijän vaativiin tehtäviin nähden puutteena voidaan pitää sitä, että esitysluonnoksessa jää huomioimatta tilanteet, joissa sosiaalityöntekijän tehtävässä toimitaan tilapäisesti. Lupa- ja valvontavirasto katsoo, että vähintään perusteluissa tulisi olla viittaus sosiaalihuollon ammattihenkilölakiin ja siellä esitettyyn mahdollisuuteen toimia tilapäisesti sosiaalityöntekijän tehtävissä ja että näissä tilanteissa tulee ammattihenkilölain mukaisesti olla asianmukaisesti hyvinvointialueen järjestämä (ja valvoma) laillistetun sosiaalityöntekijän toteuttama tilapäisesti työskentelevän johto ja valvonta.

Lupa- ja valvontavirasto esittää harkittavaksi, että ehdotuksen 49 c §:n 5 kohtaan lisättäisiin määre "erityistä tukea tarvitsevan lapsen oikeuksien toteutumisen varmistamisen"... vuoksi. Tämä olisi yhdenmukaista muun erityistä tukea tarvitsevaa lasta koskevan ehdotuksen sekä Lupa- ja valvontaviraston tässä lausunnossa lausutun, tuen tarpeen arviointia koskevan ehdotuksen kanssa.

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Sosiaalihuollon vastaavan viranhaltijan tehtävästä säättäminen on kannatettavaa ja luo sosiaalihuoltoon myös säännösten selkeän vastinparin terveydenhuoltolain 57 §:n

mukaiselle vastaavalle lääkärille.

Esitysluonnoksessa näiden em. viranhaltijoiden tehtävät on pitkälti rinnastettu toisiinsa huomioiden niihin liittyvien substanssien ominaispiirteet. Tällä hetkellä terveydenhuoltolain vastaavaa lääkäriä koskeva sääntely on kuitenkin osittain erilaista ja eri tasoista suhteessa nyt esitettävään sääntelyyn. Terveydenhuoltolain 57 §:n 1 momentissa säädetään terveydenhuollon toimintayksikön vastaavasta lääkäristä, jonka on johdettava ja valvottava toimintayksikön terveyden- ja sairaanhoitoa. Saman pykälän 2 momentin mukaan potilaan sairaanhoidon aloittamisesta ja lopettamisesta sekä potilaan siirtämisestä toiseen toimintayksikköön päättää vastaava lääkäri tai hänen antamiensa ohjeiden mukaan muu laillistettu terveydenhuollon ammattihenkilö. Jos sosiaalihuollosta vastaavasta viranhaltijasta säädetään nyt esitetyn mukaisesti, jatkossa on tarpeen säätää vastaavasti myös terveydenhuoltolain vastaavan lääkärin asemasta, tehtävistä ja vastuista, jotta nämä sääntelyt olisivat keskeisiltä osin yhdenmukaiset. Näin ollaan ilmeisesti tekemässäkin, kun lausuntokierrokselle on lähtenyt luonnos Hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain ja terveydenhuoltolain 54 ja 57 §:n muuttamisesta.

Sosiaalihuollosta vastaavalle viranhaltijalle ehdotettava tehtävä- ja vastuukokonaisuus on huomattavan laaja. Perusteluissa olisi hyvä tuoda selkeämmin esiin se, että, vaikka vastaava viranhaltija viime kädessä on kyseisestä kokonaisuudesta vastuussa, on hänellä välttämätöntä olla riittävä ja asiantunteva henkilöstö sitä toteuttamassa.

Uuden säännöksen tavoitteena on vahvistaa sosiaalihuollon toimintaedellytyksiä, palvelujen jatkuvuutta sekä kehittää sosiaalihuollon toiminnan ja palvelujen kokonaisuuden lainmukaisuutta ja laatua kaikissa tilanteissa, myös erilaisissa häiriötilanteissa. Sosiaalihuollon toiminnasta vastaavan viranhaltijan tehtävänä on varmistaa, että sosiaalihuollon kriittisten toimintojen toimintaedellytykset on tunnistettu, turvattu ja huomioitu riittävällä tavalla myös hyvinvointialueen valmiussuunnittelussa ja

varautumisessa. Lupa- ja valvontavirasto katsoo, että näitä tehtäviä ei voi hoitaa terveydenhuollon eikä pelastustoimen toteuttamana, vaan niihin tarvitaan vankkaa sosiaalihuollon kokemusta ja osaamista.

Esitysluonnoksen mukaan sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija vastaisi muun muassa häiriötilanteisiin varautumisesta. Kyse on merkittävästä ja kriittisestä kokonaisuudesta, jota säännöskohtaisissa perusteluissa on käsitelty melko lyhyesti ja suhteellisen yleisellä tasolla. Perusteluista ei käy selvästi ilmi, mitkä sosiaalihuollosta vastaavan viranhaltijan tehtävät ja vastuut valmiuden ja varautumisen osalta tosiasiallisesti ovat. Lupa- ja valvontavirasto esittää, että perusteluissa otetaan tarkemmin kantaa tehtäviin valmiuden ja varautumisen osalta, jotta ne eivät liikaeriytyisi eri hyvinvointialueiden välillä. Varautumiseen liittyvää tehtäväkenttää tulee esityksen jatkovalmistelussa tarkentaa. Lupa- ja valvontavirasto katsoo perustelluksi perusteluissa kuvata muun muassa, millaisia erilaisiin häiriötilanteisiin tulee varautua ja että kyse voi olla joko normaaliolojen häiriötilanteista tai poikkeusoloista. Lisäksi sekä sosiaalihuollosta vastaavan viranhaltijan järjestämistehtävän omavalvontaan liittyvien vastuiden osalta yleisemmin että häiriötilanteisiin varautumisen osalta olisi syytä tuoda selkeämmin esiin, että se sisältää vastuun paitsi hyvinvointialueen omasta palvelutuotannosta myös yksityisestä palvelutuotannosta ja sen jatkuvuuden varmistamisesta ja huomioimisesta valmiussuunnitelmissa ja yksityisten palveluntuottajien kanssa tehtävissä sopimuksissa.

Sosiaalihuollon roolia ja vastuita varautumisessa tulee tuoda nykyistä vahvemmin esille.

Nykyisin sosiaalihuollon roolia ja mahdollisuuksia varautumisessa ei kunnolla tunnusteta ja potentiaalia jää käyttämättä.

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Lupa- ja valvontavirasto pitää lähtökohtaisesti kannatettavana sosiaalihuollon kirjaamisen

selkeyttämistä olennaisia tietoja korostavaksi. Päällekkäistä kirjaamista on tarkoituksenmukaista vähentää. Perusteelliset ja riittävän tarkat sekä informatiiviset kirjaukset ovat kuitenkin merkittävä osa sekä asiakkaan että työntekijän oikeusturvaa ja lisäksi tarvittaessa myös osa jälkikäteistä valvontaa. Kirjaamisveloitteen vähentäminen ei saa asettaa näitä seikkoja vaaraan. Lupa- ja valvontavirasto on valvonnassaan todennut, että valvonta- ja kanteluasioiden arviointi ei ole mahdollista ilman asianmukaista kirjaamista. On tärkeää, että kirjaamista kehitetään edelleen. Esitysluonnoksessa on viittauksia siihen, että THL antaa tarkempia ohjeita/ määräyksiä kirjaamiseen liittyen. Lupa- ja valvontavirasto katsoo kehittämistyössä olevan ensiarvoisen olennaista, että kirjaaminen tukee asiakastyötä eikä näkökulma ole järjestelmäkeskeinen.

Sinänsä on tärkeää, että myös yleisen ohjauksen ja neuvonnan yhteydenotosta tehdään kirjaukset 'asiakastietojärjestelmään', jollei asiakas asioi neuvonnassa ja ohjauksessa nimettömästi. Kirjausten perusteella voidaan myöhemmin mahdollisessa valvonta-asiassa arvioida sitä, ovatko sosiaalihuollon ammattihenkilöt toimineet ohjausta ja neuvontaa antaessaan asianmukaisesti tai sitä, onko palvelunjärjestäjä järjestänyt ohjauksen ja neuvonnan laissa edellytetyllä tavalla.

Epäselväksi jää muun muassa oikeudellinen perusta em. kirjaamiselle, kun asiakkuus ei ole vielä alkanut eikä asiakas ole välttämättä hakenut vielä palveluja, ja se, minne kirjaukset tulisi laatia. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 17 §:n muutosta koskevassa pykälässä puhutaan asiakkaan palveluista. Ehdotuksessa on erikseen määritelty sosiaalihuollon palvelun käsite (tuleva sosiaalihuoltolain 14 §), eikä siihen kuulu kaikenlainen sosiaalihuollon järjestäminen kuten sosiaalihuollon ammatillinen asiantuntijatyö, ohjauksen ja neuvonnan antaminen ennen tuen tarpeen arviointia. Em. asiantuntijatyöstä ja ohjauksesta sekä neuvonnasta lienee kuitenkin tarkoitettu olevan kirjaamisvelvollisuus (esim. asiakastietolain 37 §:n perustelut – ohjauksesta ja neuvonnasta tehtävien kirjausten mahdollistaminen ja ehdotuksen 35 c §:n perustelut). Ehdotetun 17 §:n perusteluissa puhutaan ”asiakkaan sosiaalihuollosta”.

Koska asiassa on sekaantumisvaara palvelukäsitteen vuoksi, Lupa- ja valvontavirasto esittää, että kirjausvelvoitetta tarkennetaan entisestään säännöstekstissä ja perusteluissa koskemaan asiakkaan sosiaalihuollon järjestämisen, suunnittelun, toteuttamisen, seurannan ja valvonnan turvaamisen kannalta olennaisia ja riittäviä tietoja, eli myös sosiaalihuollon asiantuntijatyötä, ohjausta ja neuvontaa.

Esitysluonnoksessa ehdotetaan muutosta asiakastietolain 37 §:n 1 momenttiin. Voimassa olevan sääntelyn perusteella on epäselvää, kuuluvatko asiakkaalla sosiaalihuollon yksikössä mahdollisesti käytössä olevien huumausainelääkkeiden kulutuksenseurantaan liittyvät ns. asiakkaiden lääkepakkauskohtaiset kulutuskortit asiakkaan sosiaalihuollon asiakirjoihin vai eivät. Mitä tarkoitetaan käytännössä sosiaalihuollon toteuttamiseen osallistuvien henkilöiden kirjaamalla merkinnöillä (tai sosiaalihuollon toteuttamiseen liittyvillä asiakirjoilla) ja tarkoitetaanko niillä edellä mainittuja kulutusseurantakortteja. Edellä todettua yksityiskohtaa tulisi tarkentaa vähintäänkin pykälän perusteluihin konkreettisin esimerkein.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

Esityksessä ehdotetaan korotettavaksi pitkäaikaista ympärivuorokautista palveluasumista ja pitkäaikaista laitoshoidoa koskevia sekä jatkuvasta ja säännöllisestä kotona annettavasta palvelusta perittäviä asiakasmaksuja. Maksujen määräytymisessä tulee edelleenkin huomioida asiakkaan taloudellinen tilanne ja hänen tulee tarvittaessa saada huojennusta tai vapautusta asiakasmaksuista, mikäli tilanne sen vaatii. Asiakkaita tulee jo voimassa olevan lain mukaan tiedottaa asiakasmaksuihin liittyvistä asioista sekä mahdollisuudesta saada alennusta tai vapautusta asiakasmaksuista. Valvontaviraston käytettävissä olevan tiedon perusteella tiedottamisessa ja toteuttamisessa on edelleen kehitettävää. Asiakasmaksujen korotus on riski hakea / vastaanottaa palvelua. Asiakkaalla on oikeus tarvitsemaansa hoitoon ja hoivaan ja asiakasmaksut eivät saa olla esteenä palvelulla.

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

-

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Antaa kuvan muutoksesta ja osittain mihin sillä pyritään, yhteisvaikutuksista ja vaikutuksista se antaa viitteitä, ei riittävää kuvaa.

Husa Sari

Etelä-Suomen aluehallintovirasto - Lupa- ja valvontavirasto, Sosiaali- ja terveysala. Ratkaisija osastopäällikkö Satu Koskela. Esittelijä sosiaalihuollon johtava ylitarkastaja Sari Husa.